

I. Čas v občanském právu

Jedná se o objektivní právní skutečnost, která nezávisí na lidské vůli.

Čas se v občanském právu projevuje zejména v těchto případech:

- a) určitý **okamžik** (den, konec dne, začátek dne),
- b) **plynutí času**, v kterémžto případě se zpravidla hovoří o lhůtě či o době,
- c) **dovršení** určitého času, jako např. dovršení zletilosti, dospělost pohledávky atd.

K právním skutečnostem se počítá i tzv. **doložka času** (účinky právního úkonu jsou závislé na budoucí jisté události).

Rozeznává se

- čas, od kterého právní následky počínají (*dies a quo*) – obdoba podmínky odkládací
- čas, kterým právní následky končí (*dies ad quem*) – obdoba podmínky rozvazovací.

Lhůty se rozlišují na

- a) lhůty **hmotněprávní** a lhůty **procesní**

Hmotněprávní lhůty působí právní následky v oblasti občanského práva hmotného (např. zánik závazku), **procesněprávní lhůty** mají jen význam procesní, aniž by působily též právní následky v oblasti práva hmotného;

b) lhůty **pořádkové**, jejichž marné uplynutí nepůsobí zánik oprávnění či povinnosti (např. měsíční lhůta k vyzvednutí opravené či upravené věci podle § 656 odst. 1) a lhůty **propadné** (prekluzivní), jejichž marné uplynutí a neuplatnění práva ve lhůtě způsobuje zánik práva (klasicky šlo o lhůty stanovené restitučními předpisy pro uplatnění restitučních nároků; v ObčZ jde například o lhůty reklamační);

- c) lhůty **zákonné** a lhůty **smluvní**.

II. Zákonná pravidla pro počítání lhůt (§ 122)

1) Lhůta určená počtem **dní** začíná dnem, který následuje po dni, ve kterém vznikla skutečnost rozhodující pro běh lhůty. Od tohoto dne běží lhůta tolik dní, kolik je stanoveno.

2) Lhůta stanovená podle **týdnů** skončí v ten den posledního týdne lhůty, který se svým označením shoduje se dnem, kdy nastala skutečnost zakládající běh lhůty.

3) Lhůty stanovené podle **měsíců** a **let** se skončí v ten den posledního měsíce lhůty, který se svým číselným označením shoduje se dnem, ve kterém nastala skutečnost dávající vznik běhu lhůty. Není-li v posledním měsíci den odpovídající svým číselným označením dnu, kdy nastala skutečnost zakládající běh lhůty, skončí se lhůta v poslední den posledního měsíce.

4) Lhůtou půl měsíce se rozumí vždy 15 dnů, bez zřetele na to, kolik má dotyčný měsíc kalendářních dnů.

5) Případně-li konec lhůty počítané podle dnů, týdnů, měsíců a let na **sobotu, neděli** nebo **svátek** (§ 122 odst. 3), posouvá se její konec na nejbližší příští pracovní den.

V praxi je důležitá otázka, zda lhůta počítaná podle uvedených pravidel končí počátkem nebo koncem svého posledního dne. Zákon tuto otázku neřeší. V teorii občanského práva se na základě obecných úvah obvykle přijímá názor, že lhůty, jejichž uplynutím se **nabývá práv**, končí počátkem svého posledního dne. Naproti tomu u lhůt, jejichž uplynutím se práva **pozbývá**, nebo které pro subjekty občanského práva mají jiné nepříznivé následky končí lhůta koncem svého posledního dne, tedy ve 24.00 hod.

III. Promlčení a prekluze

Pojem promlčení

- Právní následky promlčení nastávají za předpokladu, že uplynul zákonem vymezený čas, aniž oprávněný subjekt (věřitel) své právo uplatnil, resp. vykonal u soudu.

Uplynutí promlčecí doby dává **vznik** toliko **právu dlužníka dovolat se promlčení**. Jestliže dlužník před soudem promlčení namítne, nemůže být věřiteli promlčené právo přiznáno. Uplatněním námitky promlčení došlo totiž k **zániku nároku**, tj. k zániku autoritativní vynutitelnosti práva. Neuplatní-li však dlužník námitku promlčení (bez zřetele k tomu, zda si byl či nebyl vědom toho, že ji může uplatnit), soud věřiteli jeho nárok přizná.

K tomu, aby promlčení mělo za následek **zánik nároku**, je tedy třeba kumulativně těchto skutečností:

- a) marného uplynutí promlčecí doby a
- b) námitky promlčení vznesené na soudě dlužníkem.

I po ztrátě nároku však promlčené subjektivní občanské právo samo trvá dále jako tzv. **právo naturální** (protipól dlužníkovy **naturální obligace**). To znamená, že dlužník po promlčení může pohledávku po právu splnit. Může tak učinit i po pravomocném rozsudku, jímž byla věřitelova žaloba v důsledku námitky promlčení zamítnuta. Zaplatí-li dlužník promlčený dluh, nemůže se domáhat vrácení toho, co splnil z titulu bezdůvodného obohacení. Dlužník totiž plnil to, co dluhoval (plnil *debite*), takže **bezdůvodné obohacení věřitele nenastalo** (§ 455 odst. 1).

Soud k promlčení z úřední povinnosti nepřihlíží a ani je z úřední povinnosti nezkontroluje. Uplatnit námitku promlčení je plně v dispozici dlužníka. Jen zcela výjimečně soud k námitce promlčení **nepřihlédne** (např. podle § 107 odst. 3 anebo v případě, kdyby námitka promlčení byla v rozporu s dobrými mravy – např. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 643/04).

Z toho, že právo i po uplatnění námitky promlčení trvá, vyplývá dále, že může zaniknout i jinými způsoby než splněním, zejména privativní novací, narovnáním či prominutím dluhu (§ 570 odst. 2 a § 585 odst. 2).

Úpravu promlčení obsahují § 100 a násl. OZ. Ucelenou úpravu promlčení pro oblast obchodních závazkových vztahů obsahuje s řadou zvláštností § 387 n. obchodního zákoníku.

- Podle § 100 odst. 2 se promlčují všechna majetková práva s výjimkami uvedenými v zákoně. Z toho, že § 100 odst. 2 omezuje promlčení jen na práva majetková, vyplývá, že jiná než majetková práva se nepromlčují (k promlčení práva na náhradu nemajetkové újmy v penězích viz SYLLABUS Ochrana osobnosti II).

Z majetkových práv se nepromlčují (§ 100 odst. 2):

a) **Právo vlastnické** s výjimkou případu, kdy se svého vlastnictví domáhá pravý dědic proti dědici nepravému (§ 105 ve spojení s § 485).

b) **Práva z vkladů** na vkladních knížkách nebo na jiných formách vkladů, na běžných účtech, pokud vkladový poměr trvá (§ 100 odst. 3). Toto ustanovení je však v dnešní době již prakticky obsolentní, neboť bankovní běžné účty a vkladové účty jsou upraveny v obchodním zákoníku (jde o tzv. **absolutní obchody**). Vklady na běžných a vkladových účtech se tak dnes promlčují podle § 396 obchodního zákoníku.

Promlčecí doba

- **délka promlčecí doby**

Obecná promlčecí doba je tříletá (§ 101 OZ). Tato doba platí vždy, nestanoví-li právní předpisy promlčecí dobu zvláštní. Zvláštní promlčecí doba je buď

a) **kratší** než obecná promlčecí doba, tj. jednorocní či dvouletá, nebo

b) **delší** než obecná promlčecí doba, tj. desetiletá.

Promlčecí doby v občanském právu mají zpravidla **objektivní** povahu a jsou tedy nezávislé na dlužníkově vědomí o této skutečnosti. Kromě toho však existují i promlčecí lhůty **subjektivní**, tj. takové, které počínají od doby, kdy dlužník o určitých skutečnostech nabyt vědomí. Subjektivní lhůta se vyskytuje toliko u práv z titulů **odpovědnosti za způsobenou škodu a bezdůvodného obohacení**. I tyto dva případy subjektivní promlčecí doby jsou však zkombinovány s promlčecí dobou objektivní, která je delší než promlčecí doba subjektivní. Promlčecí doba subjektivní nemůže skončit později než promlčecí doba objektivní. Subjektivní promlčecí doba se tedy může uplatnit toliko v rámci běhu promlčecí doby objektivní a skončí nejpozději s ní. Výjimkou z tohoto pravidla je **škoda na zdraví** (zde platí pouze subjektivní promlčecí lhůta - § 106 odst. 2 ObčZ).

- **počátek promlčecí doby**

Obecné pravidlo, které platí vždy, není-li zákonem stanoveno jinak, určuje ustanovení § 101. Podle něho promlčecí doba počíná dnem, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé (tzv. *actio nata*).

V jednotlivých případech (§§ 102, 104, 105 atd.) je stanoven zvláštní počátek běhu promlčecí lhůty.

• *běh promlčecí doby*

Změna v osobě dlužníka ani věřitele nemá vliv na běh promlčecí doby. Ta i v případě změny subjektů závazku běží dál, jako by ke změně subjektů nedošlo (§ 111).

Běhu promlčecí doby se někdy stavějí v cestu překážky, které působí **stavení** promlčení nebo **přerušeni** (přetržení) promlčení.

O **stavení promlčení** jde tehdy, jestliže promlčecí doba pro určitou zákonem stanovenou překážku neběží, staví se její běh, ačkoli jinak by tu podmínky pro její běh byly dány. Stavení promlčení se může projevit

a) tak, že promlčecí doba **nezačne běžet**

b) tak, že již započatý průběh promlčecí doby **nepokračuje** (neběží), pokud překážka trvá

a

c) tak, že již započaté a probíhající promlčení **neskončí** dříve než po uplynutí určité doby poté, co překážka byla odstraněna.

Právo je uplatněno včas, tj. v promlčecí době, jestliže návrh na zahájení řízení **dojde soudu nejpozději v poslední den promlčecí doby**.

Promlčecí lhůta je lhůta **hmotněprávní**, která se o dobu poštovní přepravy neprodlužuje.

O **přerušeni (přetržení) promlčení** se naproti tomu hovoří tehdy, kdy se k uplynulé části promlčecí doby již nepřihlíží (tato část promlčecí doby se stává právně irelevantní) a počíná běžet promlčecí doba nová (desetiletá).

Přerušeni promlčení nastává, bylo-li právo přiznáno pravomocným rozhodnutím soudu nebo jiného příslušného orgánu (§ 110), anebo bylo-li dlužníkem písemně uznáno co do důvodu a výše (kvalifikované uznání). V obojím případě počíná běžet nová desetiletá promlčecí doba.

K uznání promlčeného práva s účinkem podle § 110 je třeba dodat, že toto je třeba odlišovat od **uznání dluhu** dle § 558. Platí, že uznání dluhu vedle účinku podle § 110 odst. 1 zakládá navíc vyvratitelnou právní domněnku, že dluh v době uznání trval. Další rozdíl mezi oběma institutami je u vědomosti o promlčení práva/dluhu, které se uznává.

IV. Prekluze

Prekluzí se rozumí případ, kdy zákon s nedodržením lhůty pro uplatnění práva spojuje vedle zániku nároku i **zánik samotného práva**. Taková lhůta se nazývá prekluzivní. Na rozdíl od promlčení tedy při prekluzi nezůstává ani naturální obligace, takže ten, kdo by splnil prekludovaný dluh, plnil by bez právního důvodu (*indebite*) a mohl by to, co splnil, požadovat zpět podle § 451 odst. 2. K prekluzi přihlíží soud i bez návrhu dlužníka.

Obecným ustanovením o prekluzi je § 583. Kromě toho zná občanský zákoník i některé specifické případy prekluze (např. § 675).

Mezi prekluzí a promlčením je určitá podobnost, zároveň se však oba instituty navzájem podstatně různí. V případě promlčení zaniká nárok, tj. úspěšná vymahatelnost práva u soudu za předpokladu uplatnění námitky promlčení, aniž by však došlo k zániku práva samého; naproti tomu prekluze je důvodem zániku i práva samého, takže prekludované právo nelze s úspěchem vymáhat u soudu proto, že již neexistuje. Další důležitý rozdíl spočívá v tom, že soud k prekluzi přihlíží ze své vlastní (z úřední) povinnosti, kdežto k promlčení toliko na základě dlužníkovy námitky. U prekluze se uplatněním práva rozumí uplatnění u zákonem stanoveného subjektu (§ 436, § 675, § 691, § 763 odst. 3).